

BALÁS RÓBERT

Szent Koronát is formázott a „fajátékos”

Igen, jó hely ez az Újlak – félúton Pálfalva és Kisterenye között –, elvégre mely faluban látni ilyen modernkori autósztrádát és aluljárót? Messziről látszik, hol lakik Dancsó István, a neves kézműves, akinek az udvarán, a műhely – ahogy ő mondja: a „Sufni” – előtt testes faszobrok üdvözlik a közleledőt. Ezek is a MÁRTA-díjas alkotó művei, és (én mondom!) túltesznek az amerikai országutak mentén integető mókás totemoszlopokon! Hogy honnan jött számára az ötlet? Valahol a tévében látta, hogy valamely alpesi faluban egy ilyen alak orrából folyik a forrásvíz. Így születtek meg ezek a – saját elnevezésében – „misztikus manók”. Azért misztikusak – mint mondja –, mert az erdő, ahonnan származnak, mindig tele van rejtélyekkel.

Ugyanilyen rejtélyeket tartogat a „Sufni” is, ahová belépve különleges világ fogadja az érkezőt. A kis műhelyben serényen zajlik a munka, bár ennek látványos, monumentális jeleit nem mindig láthatja a szemlélődő. A szerény mester apró fadarabokkal babrál, sokszor napokon keresztül. Ám ha elkészül a darab, a nagyvilág is csodálhatja. Dancsó István ötletes egyedi fajátékokat készít, így a polcon is apró, de boszorkányos ügyességgel összerakott vonatszerelvények, repülő, vadászgépek, helikopterek, versenyautók, mo-

torok – közöttük Harley Davidsonok –, kamionok, tartálykocsik, marcológépek sorakoznak, de a kollekció ennél is gazdagabb. Vajon mikor szállta meg az ihlet...?

„Először 1995-ben indultam velük egy pályázaton, ám a játéksaládot azóta is végigkíséri a balszerencse” – említi. Pedig ki hinné ezt, ha tudjuk, hogy a „mester” a Budapesti Nemzetközi Vásáron az ipari minisztérium standján állította ki a játékait, amelyek ipari formatervezési nívódíjat, miniszteri dicséretet kaptak...

*

Dancsó István a rönkmanóval

Ne szaladjunk azonban előre! Először ismerkedjünk meg Dancsó Istvánal, a varázslatos ügyességű kézművessel, aki az elmúlt évtizedekben a fajátékok és a „misztikus manók” mellett még több érdekes művével hívta fel magára a figyelmet! Nos, hogyan is kezdődött...?

„A történelmi Pusztamárkházán nőttem fel, ahol egykor idősebb Szabó István Kossuth-díjas szobrászművész is alkotott, vagyis úgy tűnik, a kis falu jó termőtalaja volt az ügyes kezű embereknek. Közéjük tartozott édesapám is, akinek a fafaragásaira csodálattal tekintettek, és gyerekként én is elbűvölten bámultam a munkáit. Sípokat és pásztorbotokat faragott, de múzeumoknak is készített tárgyakat. Engem is megajándékozott kis hajókkal, repülőkkel, én pedig, már gyerekként kezembe vettem az első fadarabokat, az éles kést, s próbáltam ügyeskedni. Ebben ő is segített, mutatta, hogy a hajókat az akácfa kérgéből kell kifaragni: így könnyűek lesznek és gyorsan siklanak. Én pedig lelkesen faragtam a pici hajókat. Ez volt az első indíttatás, amely végigkíséri az életemet” – eleveníti fel a több mint félévszázados történetet. Az ügyes kisfiú azonban nem elégedett meg az egyszerű fatárgyak, -játékok kifaragásával: mind bonyolultabb darabokkal próbálkozott: légszaváros repülőgépeket készített, amelyek kinn a pusztán a nagy tavaszi szelek közepette beindultak, forogtak, a tízéves gyermek pedig örömmel csodálta saját keze munkáit. A fiú később esztergályosnak tanult, és a műhelyfoglalásoknak helyet adó kisterenyei gépüzemben kemény zsírból sutytyomban kifaragta a mestere fejét. Amikor ez kitudódott, az öreg szaki büszkén csődítette oda az egész üzemet, járjanak csodájára tehetséges tanítványa „élethű” művének.

*

Időközben Dancsó Istvánt már nagyon fiatalon izgatták a világűr titkai, szinte „falta” a sci-fi regényeket, de az ismeretterjesztő műsorok, előadások is érdekelték. Még ipari iskolásként ismerkedett meg egy idős baglyasaljai emberrel, aki megkérte, hogy készítsen alkatrészeket a csillagászati távcsövéhez...

„Így lépett az életembe a csillagászat, s közben Kubus Gyula barátom is közölte, hogy ő is szeretne távcsöveket készíteni, segítsék neki. A TIT égisze alatt akkoriban járt le Salgótarjánba előadásokat tartani Kulin György, az Uránia Csillagvizsgáló híres vezetője, akit rendszeresen meghallgattunk.

Nagyon egyszerű emberként vonattal járt, mi pedig Újlakig, Kisterenyéig kísértük, s akkor szövődött vele az ismeretség. Elmondta, neki is szüksége lenne olcsó, de jó távcsövekre, hogy ellássa az iskolákat egy-egy ilyen „égbelátóval”, hadd lássák a gyerekek, mi vesz körül minket. Meg is bízott bennünket apróbb távcsőalkatrészek kivitelezésével” – folytatja Dancsó

PORTRÉ

István. Kulin György később felvetette: nem tudnának-e az addigi 20–40-szeres nagyítású távcsöveknél erősebbeket is készíteni? A 80–100-szoros nagyítású „égbelátó” már nagyon prima lenne – biztatta őket a legendás tudós... „Mi pedig hozzáláttunk, speciális gépeket hoztunk létre. Kubus Gyula fél életét az üvegmegmunkálásra tette fel, és most belevetette magát a munkába: az optikát készítette, a tükröket csiszolta. Jőmagam a távcső alkatrészeit gyártottam, és bevettük még Vass Zoltánt, aki az összeszerelést és a festést végezte. Hárman 1984-ben, a TIT égisze alatt alakítottuk meg a DaVaKu alkotóközösséget, amely oktatási és amatőr célokra készített távcsöveket. Ez több évig tartott, a tükrös látcsöveink az ország minden részére eljutottak, de az Urániának is dolgoztunk komoly, nagyméretű távcsöveken. Ők is elámultak, mert állami cég nem tudott ilyeneket gyártani” – említi.

Távcsövek

El is nyerték távcsöveikkel a BNV nagydíját. Az pedig szinte „természetes”, hogy a salgótarjáni Gedőcz-tetőn megnyílt Uránia-csillagvizsgálóba is DaVaKu-távcső került.

Az „űrkorszak” fénykora Kulin György 1989-ben bekövetkezett haláláig tartott, mert utána rajtuk kívül senki sem tartotta fontosnak a folytatást. A nyolcvanas évek végén Dancsó István egyébként is kényszervállalkozó lett. Am néhány távcsövet még el tudtak adni, és továbblépésen is törték a fejüket. „Egy újabb találmányom volt a TeMiszkóp, amely látcsőként és mikroszkópként is használható, és az üveglencséken kívül minden „porcikája” a legfinomabb fából van. Szintén fából faragott, művészi kivitelezésű távcsöveket is készítettünk, amelyekből Svédországba és Madeira szigetére is kerültek példányok, ám itthon nem volt fizetőképes kereslet ezekre az igényes munkákra” – említi csalódottan. Ezért új dolgokba vágott bele: üvegasztalokat, tévéállványokat, fa kisbútorokat készített. „Ilyen asztalkészítés közepette tért be hozzám egy kereskedő ember. Megkérdezte, tudnék-e neki kis kezeket gyártani a játék faautóihoz, amelyeket óvodáknak készít. Mondtam: persze, tudok, de hozzon a játékokból, hadd lássam őket. Kezdetleges

állatfigurákat mutatott, autókat pozdorjából. Azt mondtam: csinállok én ennél különbet. Mire két hét múlva jött a hatszáz fakerékért, addigra el is készítettem az első fajátéksorozatomat. Láttukra a férfi összecsapta a kezét, és felkiáltott: jaj, ezeket nagyon jó pénzért el lehet adni. De végül nem tudtunk megegyezni, mert csak nyereszkeskedni akart rajtam” – említi.

Ő pedig 1995-ben hirtelen ott állt a fajátékaival, s nem tudta, mit kezdjen velük. Ekkor régi rajztanára, Radics István találta meg a környezetvédelmi minisztérium fajátékokra szóló pályázatát. A Budapesti Tanítóképző Főiskolán tartott kiállításon emberünk a teherautóval, helikopterrel, tankkal és Forma-1-es versenykocsijával nagy tetszést aratott, de a lelkes vállveregetéseken kívül nem kapott semmit. A következő évben a Hadtörténeti Múzeumban kupákat, gyertyatartókat, faragott serlegeket állított ki – de ott is „csak” mosolyt és tapsot kapott.

1996 tavaszán, a balassagyarmati Ipoly Vásáron a mester a nagyközönség előtt személyesen mutatta be játékait. Nagy sikert aratott! Pomezansky György, az emlékezetes Felkínálom című tévéműsor atyja is hihetetlennek tartotta, hogy ezek a játékok kézi munkával készültek.

A sikerek gyümölcse azonban csak-csak nem érett be. Dancsó hiába kért segítséget a játékok piacra juttatására, a sorozatgyártásra, süket füleket talált. Ma sem érti, miért. Sőt: gyanítja, hogy valakik a háta mögött kihasználták. Bizonyíték hiányában senkit nem tud nyíltan megvádolni, de sötét titkokat sejt. Említ egy esetet.

Mint mondja: 1996 novemberében jelzést kapott arról, hogy játécai bejutottak a Néprajzi Múzeum kiállítására. De hivatalos értesítést, meghívót nem kapott, így az ünnepélyes megnyitó napját otthon töltötte. Egyszer csak csörgött a telefon. A vonal túlvégén a megyei lap újságírója volt, aki meglepett hangon kérdezte: „István, ön otthon van? Magának most nem a Néprajzi Múzeumban kellene lennie? Nincsenek ott a dolgai kiállítva?”

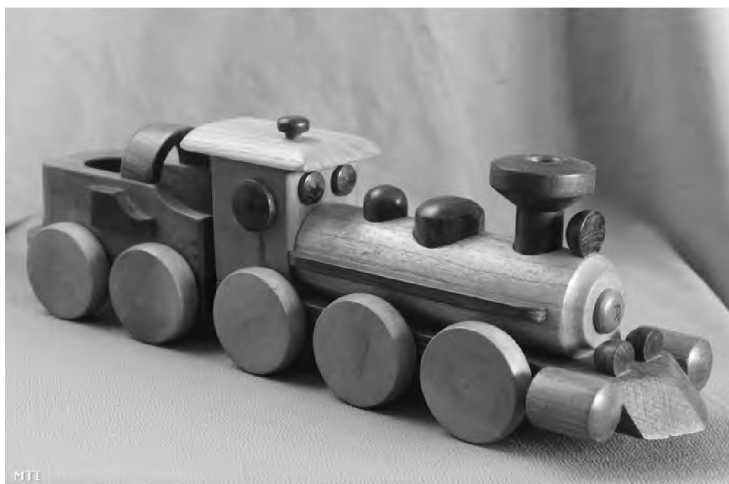
„Igen, úgy tudom, ott vannak, de nem kaptam sem meghívót, sem értesítést, és így nem tudom, mi van, hányadán állunk” – felelte a mester. „De tudja, hogy díjazták az ön dolgait?” – kérdezett tovább az újságíró. „Semmit sem tudok, most hallom öntől” – felelte meglepetten Dancsó, aki az eset után nyomozni kezdett, szaladt fűhöz-fához, hogy keresse és megtalálja az igazát – de ma sem tudja, ki lehetett az „ál-Dancsó”, aki a díjátadón a nevében átvette a jutalmát.

A „fajátékos” azonban ekkor sem adta fel az álmait, hogy valaha nagyobb tételben gyárthatja remekeit. Hitte, hogy a kemény munka elnyeri méltó jutalmát – a sikersorozat pedig folytatódott. Játéksorozata 1997-ben, a Magyar Termék Nagydíj pályázatán ipari miniszteri oklevelet, az

PORTRÉ

Országos Kézműves Kisipari Tanács kiállításán különdíjat, az Ipari Formatervezési Nívódíj pályázaton pedig nívódíjat kapott. A következő évben a Magyar Árukat Támogató Alapítvány (MÁRTA) nagydíját, míg 1999-ben a Magyar Szabadalmi Hivatal különdíját kapta meg. 2000-ben műveit bemutatták a Mexikói Nemzetközi Játékkiállításán, 2003-ban pedig Magyar Kézműves Remek címet kapott.

A közel harminc típusból álló játéksalád elemeit a Képző- és Iparművészeti Lektorátus minősítette, így azok művészeti termékként hozhatók forgalomba. A jelentős szakmai sikerek ellenére miért nem tud befutni?

Fából készült mozdony

„Magam sem értem ezt! Már az égvilágon mindent megtettem játékaim piacra juttatása érdekében. Ezért indulok el a különféle pályázatokon, ezért fektetem az ügybe jelentősebb összegeket. Sokan mondták: István, mindig el kell kezdeni valahol és lépkedni felfelé. S ha már vannak referenciaanyagaid, azokkal bárhol fel tudsz lépni. Nos, nekem ezek az alapok megvoltak, mégsem jutottam egyről a kettőre. Mire elértem a csúcsmínőséget, minden kapu sorra bezárult előttem” – kesereg. Hiába szeretett volna egy kisebb alkotóműhelyt létrehozni szuper célgépekkel, nem támogatták. Ez azért is siralmas, mert például Svédországból is kapott ajánlatot a fajtékok gyártására, de kapacitás híján nem vállalkozhatott a nagyobb sorozatgyártásra. Pedig egy ízben – mint mondja – személyesen az ipari miniszter látogatta meg a standján, s ötmillió forint vissza nem térítendő támogatással kecsegtette, de „azóta is jön az ötmillió forint” – említi. A ku-

darok hatására aztán emberünk is kénytelen volt magáévá tenni Katona József nagy nemzeti drámaírónk keserű szavait: „Ha a madár látja, hogy hasztalan esik fütyörészése, élelméről gondoskodik és elhallgat.” Így a csodált fajták a „Sufni” polcára kerültek, Dancsó pedig – jobb híján – visszatért a fémtömegcikkéhez és a kisbútorokhoz, amelyek mégiscsak hoznak némi péterfillért a konyhára...

*

...Vagy beesik néhanap egy-egy gyertyatartó, esetleg más apróság valamely környékbeli templomnak. Így történt, hogy egyik reggel váratlanul betoppant hozzá Zahar Béla pásztói plébános. Az esperes úr kiterített egy papírmását, és előadta, hogy szeretné, ha Pista barátja elkészítené számára fából – igen! – a Szent Korona másolatát. Dancsó kissé meglepődött, de nem rettent vissza a feladattól. Igaz, a munkához nem állt a rendelkezésére pontos tervrajz, csak leírások, fényképek alapján készíthette el az erelye hasonmását. A „születés” körülményeiről a mester elmondta: „Az atyával arról beszélgettünk, hogy nagyon sok olyan szerény körülmények közt élő ember van a környéken, akik egész életükben egyszer sem jutnak el az Országházba, hogy saját szemükkel lássák a Szent Koronát. Ezért kell elkészíteni egy magas iparművészeti színvonalú másolatot, amely a templomban kiállítva eljut az egyszerű emberekhez. Örömmel láttam hozzá az izgalmas munkához.”

Nem akármilyen alkotófolyamat indult a mester kis műhelyében, de mint elmondta, a korona szerkezetének elkészítése szakmailag nem okozott számára gondot. Az egyedi kézműves munkára kétszáz órát szentelt. A korona mérete az eredetivel szinte azonos: a magassága 127, a belső mérete 200 milliméter. „Nem tudok róla, hogy előttem valaha ilyen kézi munkával elkészítették volna a Szent Korona másolatát. A fa meghajlításához szakmai jártasság kell, de ez nekem nem volt probléma. Előbb elkészítettem a korona vázát, majd ráhelyeztem a kiegészítő díszítéseket. A kicsi kis egyedi gyöngyöket, díszeket is nekem kellett kitalálnom, elkészítenem. Kétszáz gyöngy öleli körül a koronát, mindet fából készítettem, fémből csak a gyöngyöket, díszeket tartó láncok vannak. A bélése bíborszínű, gyönyörű franciabársony” – magyarázza a szakember. A korona festéséhez találni kellett egy jó kézi festőt. A nehéz, finom munkával Urbánné Manasz Beátát bízták meg, aki mintaszerűen oldotta meg a feladatot. Így lett teljes, látványos és lenyűgöző a Szent Korona másolata. Az ügyes kezű mester a koronázási ékszereket is fából készítette el. A jogar

PORTRÉ

festése Losonczy Ildikó művészetét dicséri, míg az országalmát aranyszín-
nel futtatták be.

Az így elkészült kézműves remekek Pásztón 2016 augusztusában, a Szent Jobb fogadási miséjén mutatták be. „Részt vettem a szertartáson, a hely szelleme és az esemény jelentősége megragadott. Boldog voltam, hogy a Szent Jobb közelében az én munkám is helyet kapott. Nagyobb megtiszteltetésben nem is részesülhettem volna” – említi lelkesen, hozzá-
telve: a fából készült Szent Korona-másolat azóta a pásztói templom ne-
vezetessége, az ország minden részéből csodájára járnak. Ez egy kis vigasz
és kárpótlás számára az elvesztegetett évekért és az elszalasztott lehetősé-
gekért. Mint említi, megjósolta az atyának: a korona körül csodák fognak
történni. És most íme, Dancsó azt várja, mikor kopog be hozzá az atya,
hiszen az utóbbi hetekben a fél ország a pásztói templom rejtélyéről, a sí-
ró Mária-szobrokról beszél. Tényleg csak ez kellett a csodához...?

A fából készült Szent Korona másolat